

Чобаль Л.Ю.¹,

Федурця В.П.²

**УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТНОГО
КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

В статті розглянуто актуальні питання удосконалення інституційного забезпечення економічного розвитку транспортних підприємств на сучасному етапі розвитку України, котрий вимагає нових важелів економічного реформування та визначення конкретних пріоритетів розвитку вітчизняного транспорту в умовах глобалізації. У межах дослідження визначені: алгоритм державного регулювання функціонування підприємств транспортного комплексу, стратегічні напрями розвитку залізничного, автомобільного, повітряного і водного транспорту. Реалізація запропонованих заходів забезпечить інтеграцію вітчизняного транспортного комплексу у європейську та світову транспортну систему.

Ключові слова: транспортний комплекс, транспортна інфраструктура, стратегії розвитку, інтеграція.

The article deals with topical issues concerning institutional provision improvement of economic development of transport enterprises on the modern stage of development of Ukraine, which demands new advantages of economic reformation and definition of certain development priorities of domestic transport in globalization conditions. The analysis defines: the algorithm of public regulation of transport enterprise complex functioning, strategic directions of railway, motor, air and water transport development.

¹викладач кафедри менеджменту туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Ужгородського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, м. Ужгород;

² кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород.

Implementation of suggested measures will provide integration of domestic transport complex into European and world transport system.

Key words: transport complex, transport infrastructure, strategy development, integration.

В статье рассмотрены актуальные вопросы совершенствования институционального обеспечения экономического развития транспортных предприятий на современном этапе развития Украины, который требует новых рычагов экономического реформирования и определения конкретных приоритетов развития отечественного транспорта в условиях глобализации. В рамках исследования определены: алгоритм государственного регулирования функционирования предприятий транспортного комплекса; стратегические направления развития железнодорожного, автомобильного, воздушного и водного транспорта. Реализация предложенных мероприятий обеспечит интеграцию отечественного транспортного комплекса в европейскую и мировую транспортную систему.

Ключевые слова: транспортный комплекс, транспортная инфраструктура, стратегии развития, интеграция.

Постановка проблеми. У сучасних ринкових умовах господарювання актуальними є нові підходи у загальнодержавному та регіонально-галузевому управлінні транспортною діяльністю на основі формування принципів і механізмів, які узгоджуються з умовами функціонування міжнародного ринку транспортних послуг. Попри оптимістичні прогнози важливо відзначити тривожні прогнози щодо ймовірного спаду показників рентабельності діяльності підприємств сфери транспорту до 2015 р. Такий стан справ зумовлює необхідність в удосконаленні інституційного забезпечення розвитку транспортного комплексу, проведенні адекватної сучасним реаліям політики (на всіх

рівнях управління транспортним комплексом) із залученням галузевих експертів і наукових кіл щодо розробки та впровадження системи дійових заходів, а також мобілізації й ефективного використання всіх стратегічно важливих ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем інституційного середовища присвячено праці О. Белокрилова, Бондар Н.М. [1], Дж. Берне, О. Білоруса, В. Будкіна, В. Гейця, В.А. Карасева [2], Л. Кривцуна [3], Я.І. Кузьминова [4] Д. Лук'яненко, Є. Панченка, О. Плотнікова, А. Поручника, С.І. Соколенко [9].

Не дивлячись на таку значу кількість публікацій, існує необхідність в удосконаленні інституційного забезпечення економічного розвитку транспортного комплексу через розробку нових важелів економічного реформування та визначення конкретних пріоритетів розвитку вітчизняного транспорту в умовах глобалізації. Саме на вирішення цих актуальних питань і буде спрямована **мета наукової статті**.

Основні результати дослідження. Основні вектори транспортної політики України повинні базуватися на професійно опрацьованих та придатних для апробації в сучасних реаліях державних документах: концепціях, стратегічних (до 10 років), тактичних (до 5 років) і оперативних (до 1 року) планах, що передбачали б дійові механізми інтенсивного розвитку всіх елементів транспортного комплексу. Вони повинні мати тісний зв'язок із загальнонаціональними програмами та включатися в економічну політику на національному і регіональному рівнях. Державне регулювання функціонування транспортного комплексу України в сучасних умовах можна зобразити у вигляді алгоритму із шести етапів.

На першому етапі формуються базові принципи функціонування транспортного комплексу, проектуються напрями й механізми його розвитку.

Другий етап характеризується визначенням спектру завдань

державного регулювання діяльності транспорту. Розробляються та затверджуються конкретні блоки завдань для кожного виду транспорту та відповідних елементів інфраструктури.

На третьому етапі проходить збір та обробка інформації про рівень розвитку транспортної діяльності в Україні у розрізі регіональних транспортних комплексів. Аналізується динаміка основних показників функціонування транспортного комплексу, визначаються тенденції та чинники впливу на його розвиток.

Четвертий етап передбачає визначення ресурсного забезпечення і потенційних можливостей, здійснення прогнозування діяльності транспортного комплексу з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх чинників. На цьому етапі проводиться моніторинг стану регіонів, сприятливих для утворення транспортно-логістичних кластерів, визначаються потенційні можливості для їх ресурсного самозабезпечення.

На п'ятому етапі проводиться визначення основних важелів і механізмів раціонального застосування системи методів державного регулювання діяльності транспортного комплексу.

Шостий етап передбачає нормативно-правове затвердження нових методів та важелів впливу на діяльність транспортного комплексу.

Важливо відзначити, що вдосконалення інституційного середовища транспортного комплексу в Україні повинно відбуватися відповідно до основних його стратегічних пріоритетів, що пов'язані з інтеграцією в ЄС:

- 1) підготовка підґрунтя для адаптації українського законодавства у транспортній сфері до європейських стандартів, норм і вимог з метою економічної і технологічної інтеграції вітчизняного транспортного комплексу до європейської та світової транспортних систем;

- 2) забезпечення нормативно-правової та організаційно-економічної основи для активізації інвестиційної діяльності у сфері транспорту, зокрема ефективного державно-приватного партнерства на засадах удосконалення концесії та механізмів лізингу транспортних засобів;

3) активізації розвитку транспортної, інформаційної та митної інфраструктур;

4) удосконалення системи безпеки функціонування транспорту;

5) забезпечення сприятливих умов для налагодження тісної співпраці компетентних центральних і регіональних органів влади з представниками приватних структур з метою впровадження спільних стратегічних дій щодо розвитку транспортного комплексу України;

б) розширення можливостей для участі вітчизняних перевізників на міжнародному ринку транспортних послуг з налагодженням взаємовигідного партнерства з країнами “п’яти морів” (Чорного, Балтійського, Середземного, Червоного, Перської затоки);

7) широке запровадження баз електронної документації для обслуговування вантажних потоків і супутникових радіонавігаційних систем;

8) забезпечення сприятливих нормативно-правових; організаційно-економічних, фінансових і техніко-технологічних умов для розвитку інтермодальних та мультимодальних перевезень (розробка стратегічної мережі інтермодальних перевантажувальних пунктів; визначення контейнерних і контейнерних інтермодальних маршрутів у рамках міжнародних транспортних коридорів);

9) спрощення документальних процедур із введенням єдиного транспортного документа для вантажних перевізників, впровадженням єдиного вікна для транспорту, що задіюється в інтермодальних перевезеннях, розробка спільних з партнерами з інших країн технологій щодо спрощення та прискорення процесів транспортування вантажів;

10) удосконалення амортизаційної політики для активної частини основних виробничих фондів транспортного комплексу;

11) сприяння модернізації матеріально-технічної бази транспортного комплексу, раціоналізація його структури (за спеціалізацією, потужністю,

пасажиромісткістю, вантажністю) для зменшення його енергозатратності та мінімізації негативного впливу транспорту на навколишнє середовище.

Підсилення інституційного забезпечення розвитку транспортного комплексу необхідно розпочинати із формальних інститутів. Зважаючи на існуючі тенденції в світовому господарстві пропонуємо такі напрями розвитку транспортного комплексу України за видами транспорту (рис. 1-4).

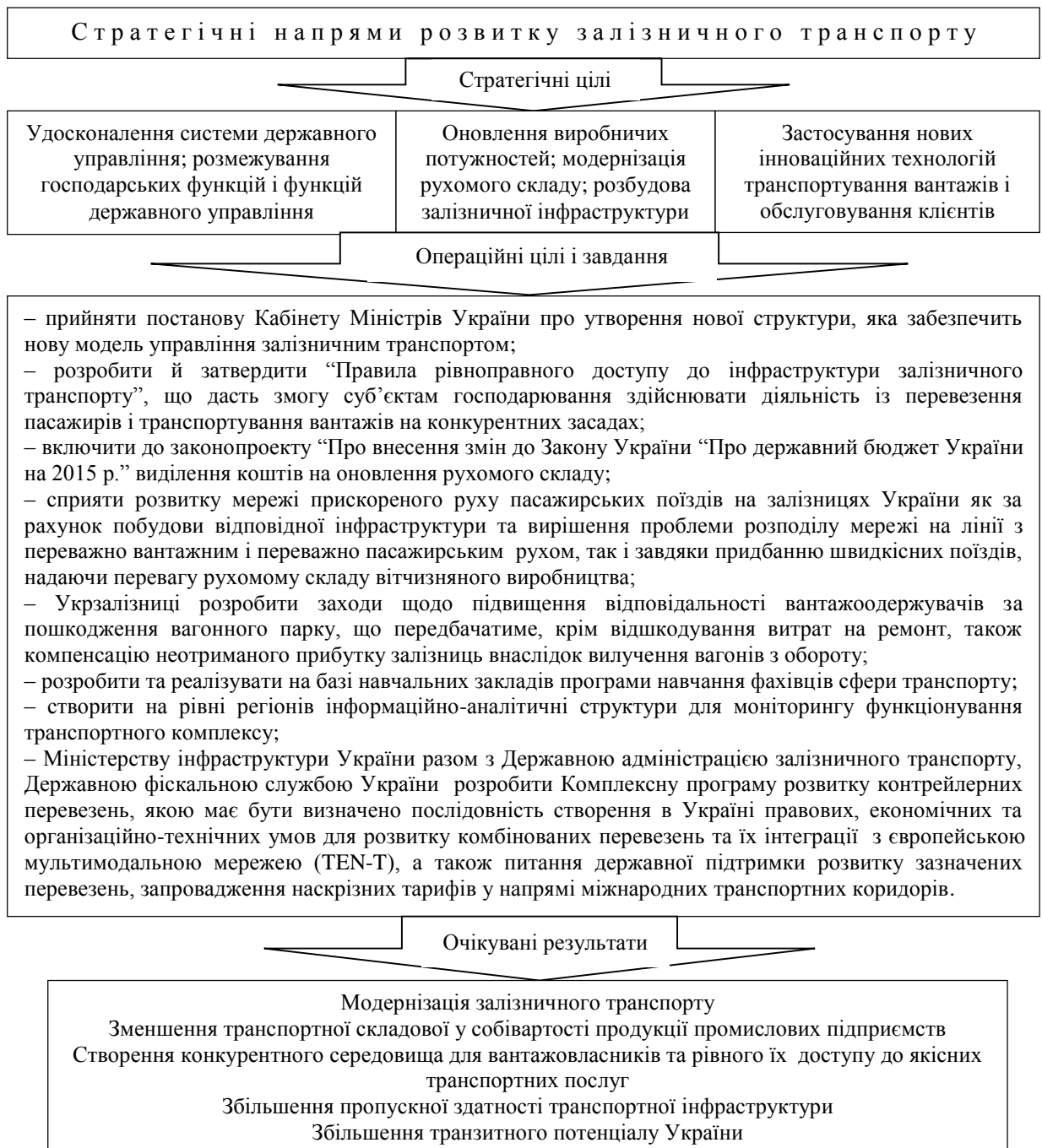

Рис. 1. Стратегічні напрями розвитку залізничного транспорту

Джерело: складено авторами

Наступний механізм окреслить запропоновані напрями розвитку автомобільного транспорту (рис. 2).

Рис. 2. Стратегічні напрями розвитку автомобільного транспорту

Джерело: складено авторами

Великі сподівання покладаються також на перспективний, переважно пасажирський вид транспорту – повітряний, для якого пропонуємо такі напрями розвитку (рис. 3).

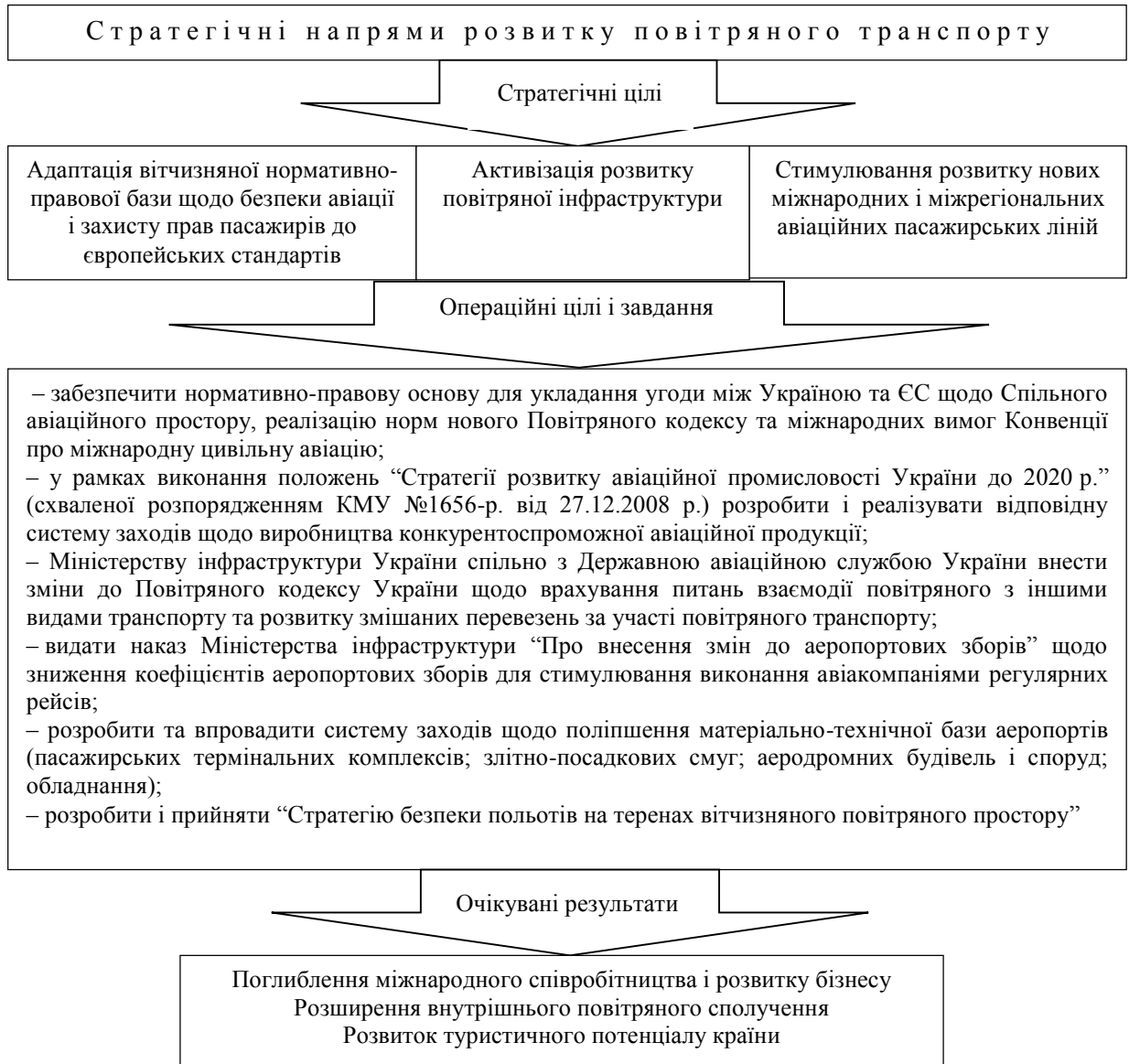

Рис. 3. Стратегічні напрями розвитку повітряного транспорту

Джерело: складено авторами

Важливо виділити водний транспорт як стратегічно важливий вид транспорту для перспективи розвитку всього транспортного комплексу України. Переваги його техніко-технічних особливостей (міжконтинентальні перевезення значних обсягів вантажів морським

транспорт, висока пропускна спроможність; відносно незначні обсяги капіталовкладень, невеликі енергозатрати для роботи морського та річкового транспорту та відносно низька їх собівартість) забезпечують йому значний сегмент на ринку транспортних послуг та зумовлюють його вагомому участь у перспективі нарощування потенціалу транспортно-логістичних послуг, зокрема для активізації комбінованих (змішаних) перевезень. Для нього пропонуємо такі напрями розвитку (рис. 4).

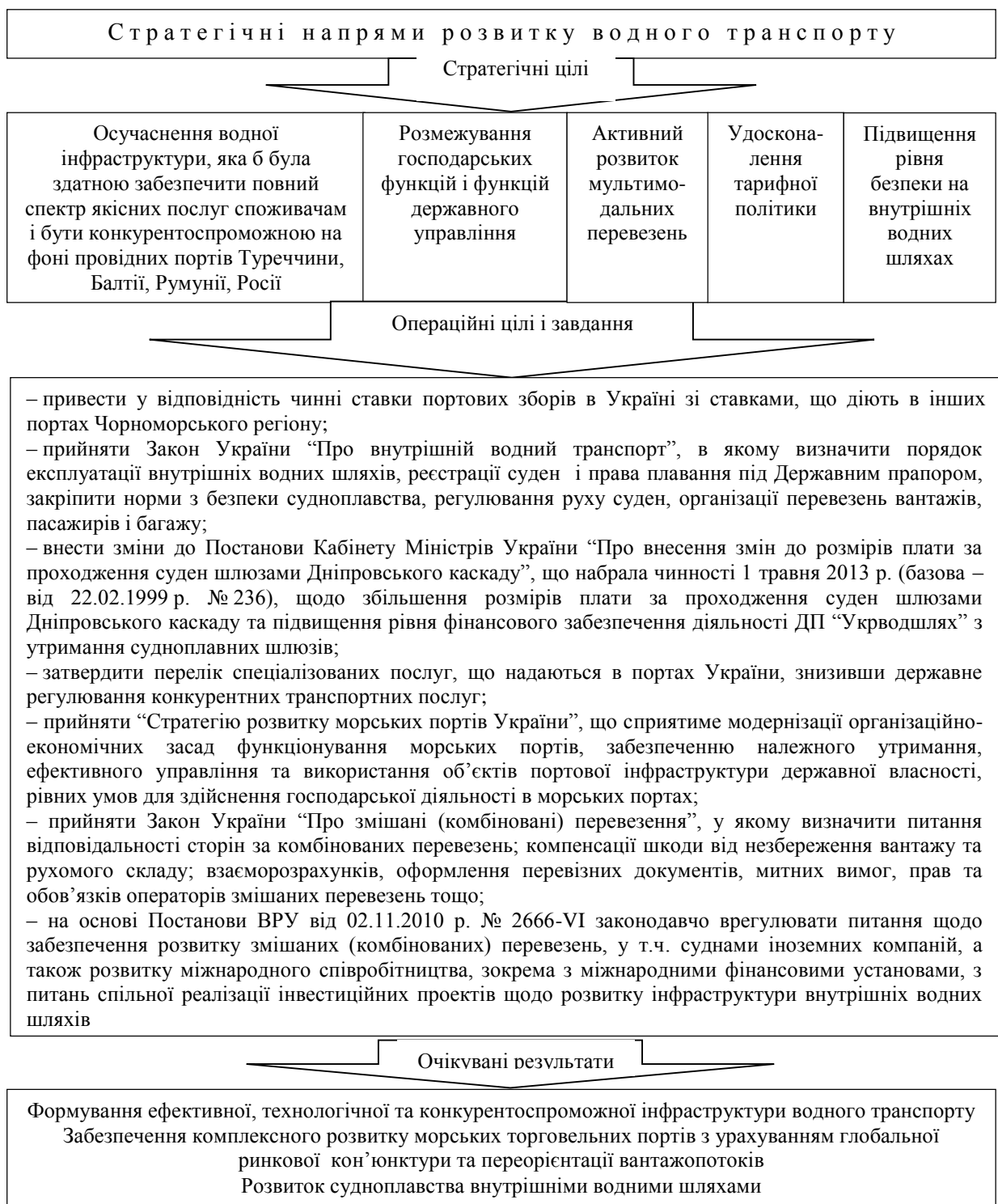

Рис. 4. Стратегічні напрями розвитку водного транспорту

Джерело: складено авторами

Державна участь у процесах фінансування пов’язана з розвитком основних проектів сфери транспорту, крім того, для пришвидшення їх реалізації урядом повинна розглядатися можливість залучення приватного капіталу на засадах концесії чи інших форм участі за умови позитивних результатів прогнозованої ефективності приватного фінансування пілотних

проектів. Перспективи розвитку пов'язуються з удосконаленням системи транснаціональних магістралей, інших об'єктів інфраструктури, систем змішаного зв'язку (комбінованих перевезень), а також внутрішніх водних шляхів і національних автомагістралей, що включаються у світову транспортну систему тощо.

На сьогодні особливо актуальною вважаємо потребу в забезпеченні розробки стратегії розвитку державно-приватного партнерства у транспортній сфері, у якій, зокрема, необхідно чітко розмежувати участь держави та приватного сектору у процесах проектування, фінансування, будівництва, модернізації об'єктів транспортної інфраструктури; конкретно визначити форми бюджетної підтримки, критерії розподілу ризиків, засади підготовки фахівців державно-приватного партнерства. З метою пошуку потенційних інвесторів необхідно поглиблювати співпрацю з потужними зарубіжними інвестиційними фондами (організаціями), поширювати інформацію про стратегічні рішення та практичне впровадження у процесі державно-приватного партнерства, створити сприятливі для інвесторів умови.

Погоджуючись із пропозиціями науковців Національного інституту стратегічних досліджень щодо розвитку транзитного потенціалу України [6, 7, 8], акцентуємо на доцільності розробки та впровадження довгострокової стратегії розвитку транзиту територією України та державної цільової програми розвитку національної мережі транспортних шляхів з урахуванням пріоритетів європейської інтеграції відповідно до положень і норм Європейського Союзу.

Необхідно також створити правове підґрунтя для активного розвитку мультимодальних та інтермодальних перевезень та їх інтеграції з європейською мультимодальною мережею (TEN-T). До того ж слід зосередити увагу на необхідності підготовки високопрофесійних фахівців цього напрямку послуг, яку, за пропозиціями вищезгаданих науковців, можна задовольнити за допомоги об'єднання зусиль Міністерства інфраструктури України та Міністерства освіти і науки України щодо впровадження відповідної спеціальності до напрямку підготовки 1004 "Транспортні технології" (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.05.1997 р. № 507 "Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у ВНЗ за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями").

Особливо важливою в контексті національного розвитку слід вважати соціальну складову. На нашу думку, взірцевою в соціальному аспекті є транспортна політика Нідерландів, де потреби суспільства мають першочергове значення. Мета Національного плану розвитку цієї країни сформульована таким чином: "Нідерланди повинні запропонувати кожному жителю ефективну, безпечну, стійку транспортну систему і рух транспорту, за рахунок чого якість життя для індивідуальних користувачів залишиться добре збалансованою з національними інтересами у цілому" [5]. Слід відзначити також повноваження провінцій, де розробляються та реалізуються власні програми розвитку, у тому числі системи заходів щодо планування розвитку транспортної інфраструктури. Позитивною тенденцією є також намагання влади Нідерландів забезпечити співпрацю між органами федерального, провінційного і муніципального рівнів.

Водночас значна увага в Україні повинна приділятися інноваціям у транспортній сфері, які повинні стати "рушійною силою" транспортної політики країни. Для цього потрібно вирішити такі основні завдання:

– впровадження та підтримка програми моніторингу технологій, що призначена для відслідковування новітніх розробок, які відповідають чинній політиці;

– розвиток технологій та освоєння ринків;

– активізація наукових досліджень та сприяння розвитку науково-фахового потенціалу у транспортній сфері.

Висновки. Сучасний етап розвитку України вимагає нових важелів економічного реформування, у тому числі визначення конкретних пріоритетів розвитку вітчизняних транспортних підприємств в умовах глобалізації, створення промислової інфраструктури й умов для розвитку конкуренції та активізації ініціативи приватного сектору.

Найважливішими умовами розвитку та ефективного функціонування транспортного комплексу є збалансованість і самодостатність, що дає змогу забезпечувати його здатність своєчасно й адекватно реагувати на зміну потреб економіки і населення в транспортних послугах, визначаючи напрями й міру концентрації зусиль на вирішенні основних стратегічних завдань розвитку транспортного комплексу у відповідності з довгостроковими соціально-економічними і геополітичними пріоритетами України.

Для підвищення ефективності використання потенціалу транспортного комплексу економічно обґрунтованим стратегічним кроком вважаємо створення транспортно-логістичних кластерів на потенційно сприятливих територіях, активізації державно-приватного партнерства.

Реалізація запропонованих стратегічних напрямів розвитку транспортних підприємств за видами забезпечить інтеграцію вітчизняного транспортного комплексу у європейську та світову транспортну систему; активізацію інвестиційної діяльності у сфері транспорту; підвищення якості транспортних послуг; модернізацію матеріально-технічної бази транспортного комплексу; підвищення розвитку транспортної інфраструктури; спрощення документальних процедур; удосконалення системи безпеки функціонування транспорту; розширення можливостей для

участі вітчизняних перевізників на міжнародному ринку транспортних послуг; активізацію розвитку інтермодальних і мультимодальних перевезень; мінімізацію негативного впливу транспорту на довкілля.

Список використаних джерел:

1. Бондар Н. М. Світовий досвід державно-приватного партнерства у транспортній галузі [Електронний ресурс] / Н. М. Бондар // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" / ДДАУ. – 2010. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?operation=1&iid=241>.

2. Карасев В. А. Глобализация рынка транспортных услуг и транспортно-логистических систем в мировой экономике : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.14 – Мировая экономика / Вадим Анатольевич Карасев. – М., 2008. – 25 с.

3. Кривцун Л. Формирование институциональной структуры экономики и природы структурных сдвигов / Л. Кривцун // Наукові праці ДонНТУ. – Сер.: Економічна. – 2005. – Вип. 89.1. – С. 86-92. 3.

4. Кузьминов Я.И. Институциональная экономика : учебн.-метод. пособ. / Я.И. Кузьминов, М.М. Юдкевич. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – Ч. 1. – 114 с.

5. Общественная программа по транспорту, окружающей среде и охране здоровья: оценка достигнутого прогресса [Электронный ресурс] / Организация Объединенных Наций. – Режим доступа : www.unesc.org/therep/en/publications.

6. Прейгер Д. К. Реалізація потенціалу транспортної інфраструктури України в стратегії посткризового економічного розвитку / Д. К. Прейгер, О. В. Собкевич, О. Ю. Ємельянова. – К. : НІСД, 2011. – 37 с.

7. Прейгер Д. К. Стратегічні напрями розвитку транспортної галузі України у післякризовий період / Д. К. Прейгер, О. В. Собкевич, О. Ю. Ємельянова. – К. : НІСД, 2011. – 48 с.

8. Собкевич О. В. Модернізаційні пріоритети реформування транспортно-дорожнього комплексу в Україні / О. В. Собкевич, К. М. Михайличенко, О. Ю. Ємельянова. – К. : НІСД, 2013. – 32 с.

9. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнер-ства. Кластеры : Вид-во Укр. контекст / С.И. Соколенко. – К. : Вид-во "Логос", 2002. – 645 с.